ڕەنگدانەوەیبەسەرهاتی(سیوەخان) لە شیعری هاوچەرخی کوردیدا
شیعری ئەنوەر قادر محەمەد و ڕەفیق سابیر وەك نموونە

م. ی. نێچیروان جاسم ولی
زانکۆی سەلاحەدین- هەرێمی کوردستان/ عیراق

پوختە:

شیعری هاوچەرخی کوردی سوودی لە داستان و بەیت و بەسەرهات و بابەتە فۆلکلۆرییەکان وەرگرتووە و شاعیرانی ئەدەبی هاوچەرخی کوردی لەپاڵ گرنگیدان بە پرس و بابەتە سەردەمییەکان، فۆلکلۆریشیان لە دەقەکانیان تەوزیف کردووە، بەڵام تەوزیفکردنێک نا دەقاودەق دووبارەکراوی فۆلکلۆر بێت، بەڵکوو شاعیران گیانێکی دیکەیان بەبەریاندا کردووە و هونەرییانە تەوزیفیان کردوون. بەسەرهاتی (سێوەخان) لەو بەسەرهات و دەقە فۆلکلۆرییانەیە، وەك فۆلکلۆر چەند دەقێک و گێڕانەوەیەکی هەیە، ئەم دەقانە و گێڕانەوانە بوونەتە بناغەیەك بۆ ئەوەی شاعیران (ئەنوەر قادر و ڕەفیق سابیر) سوود لە بەسەرهاتە وەربگرن و لە شیعرەکانیاندا باسی بکەن. ئاستی ڕەنگدانەوە و جۆری تەوزیفکردن و شێوەی مامەڵەکردنی ئەم بەسەرهاتە لای ئەو دوو شاعیرە لە یەکتر جیاوازە و لە شیعری هەریەکێکاندا بە جیا ڕەنگی داوەتەوە. تەرخانکردنی ئەم توێژینەوەیەش بۆ ئەوەیە تا چەندێتی و چۆنیەتیی ڕەنگدانەوەی ئەو بەسەرهاتە و جۆری تەوزیفکردنی لای ئەو دوو شاعیرە بخاتە ڕوو.

پەیڤێن سەرەکی: *سێوەخان، شیعری هاوچەرخ، ئەنوەر قادر محەمەد، ڕەفیق سابیر.*

پێشەکی:

ئەم توێژینەوەیە تیشک دەخاتە سەر بەسەرهاتی (سێوەخان) و ئاستی ڕەنگدانەوەی بەسەر شاعیرانی هاوچەرخی کوردی (بەتایبەتی ئەنوەر قادر محەمەد و ڕەفیق سابیر) و ڕادەی کارتێکردنی ئەو دوو شاعیرە بەو بەسەرهاتە و ئەو دەقە فۆلکلۆرییە و چۆنیەتیی تەوزیفکردنی لە شیعرەکانیاندا. هەروەها مەبەستییەتی جۆرێک لە بەرانبەریی لەنێوان دوو دەقیی(سێوەخان) بکات و جیاوازیی و وێکچوونیان بخاتە ڕوو.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

ئامانجی توێژینەوەکە: بۆ ئەوەیە ئاستی کاریگەریی ئەم بەسەرهاتە تراژیدیایە (سیۆەخان) لە شیعری هەردوو شاعیر پیشان بدات و جۆری مامەڵەکردنی شاعیران لەگەڵیدا پیشان بدەین.

میتۆدی توێژینەوە: شیکاریی بەراوردیی پراکتیکە.

سنوور و کەرەستەی توێژینەوە: بریتییە لە دوو دەقی (سیۆەخان) و شیعرەکانی هەردوو شاعیر ئەنوەر قادر محەمەد و ڕەفیق سابیر.

پێکهاتەی توێژینەوەکە: بەشی یەکەم: بەسەرهاتەکە لەنێوان هەردوو دەقە فۆلکلۆرییەکەدا.

بەشی دووەم: ڕەنگدانەوەی (سیۆەخان) لە شیعری هەردوو شاعیردا.

بەشی یەکەم: لە نێوان هەردوو دەقە فۆلکلۆرییەکەدا

ئەو دوو دەقە فۆلکۆرییەی، کە لەبارەی (سیۆەخان)ەوەیە و بوونەتە کەرەستەی توێژینەوەکەمان بریتین لە دەقی (محەمەد و سیۆێ)، کە تاریق جامباز لە دووتوێی کتێبی (محەمەد و سیۆێ و سورمێ خان و قورشیدێ چاوبەخار) بە چاپی گەیاندووە و بڵاوی کردووەتەوە و وەك خۆی دەڵێت: ((تێکستەکە چۆن وتراوە لەسەر کاسێت و بە دەنگی حەسەن ڕەسولاً سیساوەیی بەبێ دەستکاری نووسراوەتەوە))(تاریق جامباز، ١٩٨٣، ٤). ئەم دەقە لە لاپەڕە (٧_٤٦)ی کتێبەکەی گرتووەتەوە. هەرچی دەقەکەی دیکەیە بە ناوی (بەیتی سیۆەخان)ە و لە لاپەڕە (٢٨_٣٣)ی کتێبی (چیرۆك و بەیتی کوردی) بڵاو کراوەتەوە، کە (عەزیز شاڕوخ) کۆی کردووە و ئامادەی کردووە و دەڵێت: ((ئەو بەیتە لە زمانی ((حەسەن ڕەسوڵی))ڕا نووسراوەتەوە)) (عەزیز شاڕوخ، ٢٠٠٢، ٣٣).

بەر لەوەی بچینە ناو وردەکارییەکانی ئەو دوو دەقەوە، بە پوختی بەسەرهاتی سیۆەخان دەخەینە ڕوو:

محەمەد و سیۆەخان ئامۆزای یەکدی دەبن، باوکی سیۆەخان، کە مامی محەمەدیشە، بەڵێن بە محەمەد دەدات، ئەگەر حەوت ساڵ ڕەنجبەری و خزمەتکاری بۆ بکات، ئەوا سیۆەخانی لێ مارە دەکات و پێی دەدات. دوای ئەوەی سیۆەخانی لێ مارە دەکات و حەوت ساڵەکە تێدەپەڕێت، باوکی سیۆەخان فێڵ لە محەمەد دەکات و سیۆەخانی ناداتێت و لەو لاشەوە ئەو دووە یەکتریان زۆر خۆش دەویست و دڵیان زۆر پێکەوە دەبێت. سیۆەخان بە محەمەد دەڵێت با بڕۆینە ماڵی شێخ مەحموود و ئەوێ جێگەی غەریبانە. محەمەد ڕازی نابێت و بە پاساوی ئەوەی سلێمانی لێیانەوە دوورە و پێشنیاز دەکات بچنە ماڵی حسێن ئاغای ناو تورکان. سیۆەخان پێی وایە نەچنە لای حسێن ئاغای تورکان و تورك جێگەی متمانە نین. هەر چۆن بێت محەمەد بە قسەی سیۆەخان ناکات و ئێوارەیەك هەڵدێن و دەچنە لای حسێن ئاغای تورکان. حسێن ئاغا هەرچەندە دوو ژنیشی هەیە، بەڵام کە چاوی بە سیۆەخان دەکەوێت، عاشقی دەبێت و محەمەد قۆڵبەست و پێبەست

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

دەکەن و لە تەویلەی ئاژەڵ دەیبەستنەوە و سێوەخان دەبن بۆ کۆشکەی حسێن ئاغا. سێوەخان چەند لێی دەپاڕێتەوە بێ سوود دەبێت. دوا جار حسێن ئاغا بۆی دەردەکەوێت تا محەمەد زیندوو بێت ناتوانێت بە سێوەخان، بۆیە داوا لە ڕەشیدی کوڕی دەکات بە خەنجەر محەمەد بکوژێت. دوای ئەوەی جلە خوێناوییەکەی محەمەد بۆ سێوەخان دەهێنن و ئەویش لە کوژرانی محەمەد دڵنیا دەبێتەوە، دەیەوێت لە سەربانی کۆشکەکەی حسێن ئاغاوە خۆی فڕێ بداتەوە و خۆی بکوژێت، بەڵام ئەو کات هاوین دەبێت دەبینێت حسێن ئاغا لە دەوەرە نووستووە و دەمانچەی لە ژێر سەری داناوە، ئەویش بە پێدزە دەچێت دوو گوللە لە حسێن دەدات و دەیکوژێت و ڕەشید بەئاگا دێت و دەیەوێت سێوەخان بگرێت و بیکوژێت، بەڵام سێوەخان فریوی دەدات، کە ڕەشید دەیەوێت لێی نزیک بێتەوە دوو گوللە لەویش دەدات و ئەویش دەکوژێت و دواتر خۆیشی دەکوژێت. لەو کاتەدا ئەحمەدی پەریخانێی کوڕە بچووکی حسێن ئاغا بەسەر ئەو ڕووداوەدا دێتەوە و دایکی لە ڕووداوەکە ئاگاداری دەکاتەوە و ئەویش زۆر داخدار دەبێت بەو ڕووداوە و لە تۆڵەی سێوەخان و محەمەد خزمەتکارەکانی باوکی دەکوژێت، کە دەستیان لە کوشتنی ئەو دڵدارەدا هەبووە.

ئەم دوو دەقە لە ڕووی فۆڕم و زمانەوە هەریەکەیان تایبەتمەندیی خۆی هەیە، بە جۆرێک ئەو دەقەی (تاریق جامباز) نووسیویەتییەوە و بلآوی کردووەتەوە لە ڕووی زمانەوە بە شێوەزاری هەولێرییە و تا ڕادەیەك لە شێوەزاری باڵەکایەتی نزیکە و لە ڕووی فۆڕمەوە لە دەقی دووەم درێژترە. هەرچی ئەو دەقەی (عەزیز شارۆخ) کۆی کردووەتەوەبە شێوەزاری موکریانییە و لە دەقەکەی دیکە کورتترە.

لە لایەنی چۆنیەتیی خستنە ڕووی ڕووداوەکانی نێو هەردوو دەقەکە، دەقەکان جیاوازییان لەگەڵ یەکدا هەیە، بە جۆرێک دەقەکەی (تاریق جامباز)دا گرنگیی بە دیالۆگ دراوە، بۆ نموونە لە دەقەکەدا هاتووە: ((ئەیگۆ: ((ڕەشید کوڕێ من وەرە تەکبیرەکی لە سێوێ بکەین)).

ئەیگۆ: ((بابۆ چ تەکبیرە؟))

دگۆ: ((کوڕێ من هەتا سێو بزانی محەممەدێ وی مایە ب حارێ من قایل نابی)))) (تاریق جامباز، ١٩٨٣، ٢١). سەبارەت بە دەقەکەی (عەزیز شارۆخ)، ئەوا گێڕانەوە زیاتر بەسەر ڕووداوەکاندا زاڵە و گێڕانەوە لە کۆنەوە ((وەك شێوازێکی تەکنیکی حیکایەت دەوری سەرەکیی لە نێوان حیکاتخوان و گوێگردا بینیوە)) (شوکریە ڕەسوڵ، ٢٠٠٥، ١٧). بۆ نموونە وەك لە دەقەکەدا هاتووە: ((...بانگی ڕەشیدی کوڕی دەکرد و دەیگوت وەرە ڕەشید تەگبیرێ لە محەمەدی و سێوەخانی بکە، دەیگوت تەگبیری من لەسەر مەسڵحەتی تووە، هەتا سێوەخان محەمەدی شک بەری لووت بە مندا ناهێنی بە من قایل نابێ)) (عەزیز شاڕوخ، ١٩٨٣، ٣٠).

دەکرێت لەم چەند خاڵانەدا بەراورد لە نێوان دوو دەقەکەدا بکەین:

١. **سەرەتای هەردوو دەقەکە**: لە دەقەکەی (تاریق جامباز)دا بەم جۆرە دەست پێدەکات:

((ئامان، ئامان، ئامان هاوارە برا مانگۆ نزانن؟ محەمەدی گۆ: سێوێ ئەمن وا حەفت سارە ڕێنجبەر و ڕێنجبەرێ بابی توومە، بە قەول و بڕی توو،تووی دا من، مارە کردیە من و کچێ مامێ منی دوایی بابێ توو چ زاڵم و غەددار بوو، توی لە من زەفت کر حومرێ من بە خەساری چوو لە مارە بابێ، دە وەرە تەکبیرەکی لە حارێ خۆ و من بکە ڕێ بچی)) (تاریق جامباز، ١٩٨٣، ٧).

هەرچی دەقەکەی (عەزیز شاڕوخ)ە بەم جۆرە دەست پێدەکات:

((بابی سێوەخان کوڕێکی برازای خۆی هەبوو بە ناوی محەممەد، پێی گوت: محەممەد وەرە هەتا حەوت ساڵآن خزمەتی من بکە ئەو دەمی لە پاش ئەوەی شەرتت پەڕی ئەمن سێوەخانت لێ مارە دەکەم، پاشان ئەگەر کەیفت لێ بوو لێرە بمێنەوە، کەیفت لێ نەبوو ئەوا سێوەخانیش دەگەڵ خۆت بەرە، ئەو جار هێنای سێوەخانی لە محەممەدی برازای مارە کرد. محەممەدیش ساڵآن خزمەتی بە بابی سێوەخان کرد)) (عەزیز شاڕوخ، ٢٠٠٢، ٢٨). سەرەتای هەردوو دەقەکە باسی ئەوە دەکەن محەممەد حەوت ساڵ ڕەنجبەری و خزمەتکاری بۆ باوکی سێوەخان کردووە، بەڵآم باوکی سێوەخان بەڵێنەکەی خۆی بەجێ نەهێنا و سێوەخان بە محەممەد نادات.

٢. **سەرهەڵگرتنی سێوەخان و محەممەد**: دوای ئەوەی ئەو حەوت ساڵە تێدەپەڕێت و باوکی سێوەخان، سێوەخان بە محەممەد نادات هەردووکیان سەرهەڵدەگرن و دەڕۆن. لە دەقەکەی (تاریق جامباز)دا هاتووە: ((سێوێ گۆ: محەممەدێ من مادام بابێ من ئەز نەدامە توو دێ ڕابە دەستی من بگرە و بچین مالآ شێخ مەعموود ڕەئیس سولەیمانیێ.. بابێ لەتیفی مەشهورە ل کوردستانێ..)) (تاریق جامباز، ١٩٨٣، ٨). لە دەقەکەی (عەزیز شاڕوخ)یشدا ئەوە هاتووە: ((سێوەخان بە محەممەدی دەگوت وەرە دەستم بگرە تا بڕۆینە ماڵی شێخ مەحموودی بابی لەتیف حاکمی سولەیمانییە)) (عەزیز شاڕوخ، ٢٠٠٢، ٢٨). لە هەردوو دەقەکەدا دوای ئەوەی ڕوون دەبێتەوە باوکی سێوەخان لە بەڵێنەکەی پاشگەز دەبێتەوە، سێوەخان پێشنیاز بۆ محەممەد دەکات ئەوێ جێ بهێڵن و بچنە لای شێخ مەحموودی باوکی شێخ لەتیف لە سلێمانی، تا لەوێ داڵدەیان بدەن. واتە سێوەخان دەیەوێت ڕەدووی محەممەدی بکەوێت، ئەمەش لە کۆندا بەشێک بووە لە کولتووری کوردیدا، بۆیەش پێشنیازی ماڵی شێخ مەحموود بۆ محەممەد دەکات، چونکە ئەوێ ((ماڵی مەسڵەتکەر و ژن هەڵگرانە، قۆناغی غەریبانە)) (عەزیز شاڕوخ، ٢٠٠٢، ٢٨) و متمانەیان پێیان و لێیان دڵنیان.

٣. **نەچوونە لای شێخ مەحموود و چوونە لای حسێن ئاغای تورکان**:محەممەد بە پاساوی ئەوەی ماڵی شێخ مەحموود دوورە و لە دوژمنان دەربازیان نابێت. لە دەقەکەی (تاریق جامباز)دا هاتووە ((محەممەدی گۆ.. سێوێ مارێ شێخێ سولەیمانیێ دوورە دەرباز نابم لە دەستی دوژمنان)) (تاریق جامباز، ١٩٨٣، ٨). لە دەقەکەی (عەزیز شاڕوخ)دا بەو جۆرە هاتووە: ((ئاخر سێوەخان ماڵەشێخ

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

مەحموودی ئەوەندە دوورە لە چنگی دوژمنان دەربازمان نابێ)) (عەزیز شارۆخ، ٢٠٠٢، ٢٨). محەمەد لە جیاتی سلێمانی، پێی باشە بچنە لای حسێن ئاغای تورکان لە بازاڕی سیلتی، بۆیە محەمەد بە سێوە خان دەڵێت: ((وە باشە دەستی توو بگرم بچمە _بازاڕا سیلتی_ مالێ عوسێناغایێ قومانداریێ ترکا)) (تاریق جامباز، ١٩٨٣، ٨). هەرچی دەقەکەی (عەزیز شارۆخ) محەمەد ئەوە بە سێوەخان دەڵێت: ((ئەگەر ئەتو دەگەڵ من بێی دەستی تۆ دەگرم و دەڕۆینە خوارێ لەبۆ بازاڕی (سیلکێ) لەبۆ ماڵی حوسێن ئاغای لەناو تورکان)) (عەزیز شارۆخ، ٢٠٠٢، ٢٨). سەبارەت بە ناوی شوێنەکەدا جیاوازییەك لەنێوان هەردوو دەقەکەدا هەیە، لە دەقەکەی (تاریق جامباز) دا بە (سێلتی) و لە دەقەکەی دیکە بە (سیلکێ) ناوی هاتووە.

سێوەخان ترسی خۆی لە چوونە لای حسێن ئاغای تورکان دەخاتە ڕوو و ڕوو دەکاتە محەمەد دەکات و وەك لە دەقەکەی (تاریق جامباز)دا هاتووە، دەڵێت: ((سێوی گۆ.. محەمەدێ من ئەتوو ناوبانگی عوسێناغات نزانیا ڕەئیسەکی بێ بەختە لە بازاڕا_ سێلتی_ و _بسێ دینێ_ و عوسێناغایی قومانداریێ ترکانە بەختە.. نەویژدانە و نەچییە مالا عوسێناغای نەکوچاو وەمن بکەوی تەمایم پێ لە من وەکا و ئەمن لۆ خۆ بگێڕینەوە تە بکوژن لە غەریبیا. ترسێم پاشی توو ئێمن لۆ عوسێناغای بە یەخسیری.. بمینم کوڕۆ نەچیینە مالێ عوسێنی..)) (تاریق جامباز، ١٩٨٣، ٨). هەمان تێڕوان لە دەقەکەی دیکەشدا هاتووە: ((کوڕە ناچینە ماڵە حوسێن ئاغای بازاڕی (سیلکێ) ئەمن دەزانم تورك بەدبەختن، ئەگەر بچینە قەسری دیوەخانی حوسێن ئاغای، بێتوو چاوی بە من بکەوێ تەماعم تێدەکات و ئەتۆ دەکوژن لە وڵاتی غەریبان، ئەمن بە بەندەواری و بەیەخسیری لەناو تورکان بەجێ دەمێنم)) (عەزیز شارۆخ، ٢٠٠٢، ٢٩). لێرەدا دەردەکەوێت سێوەخان متمانەی بە تورکان نییە و پێشبینیی ئەو مەترسییەی کردووە.

٤. **بەڕێکەوتنی سێوەخان و محەمەد بۆ لای حسێن ئاغای تورکان:** هەرچەندە سێوەخان هەوڵ دەدات محەمەد پەشیمان بکاتەوە، بەڵام بێ سوود دەبێت، بۆیە بۆ لای حسێن ئاغا بەڕێ دەکەون و وەك لە دەقەکەی (تاریق جامباز)دا دەڵێت: ((نوێژی مەغریبێ ڕابوو،

دەستێ کچێ مامێ خۆ گر،

هێنایە دەرێ لە مارە بابێ.

ڕێێ دوازدە ڕۆژان ڕۆیشتن سێ عەشیرەت هێلان)) (تاریق جامباز، ١٩٨٣، ٩).

لە دەقەکەی (عەزیز شارۆخ)دا ئەوە خراوەتە ڕوو ((ئەوە نوێژی مەغریبێ بوو محەمەد پیلی سێوەخانی دەگرت و دەڕۆینە خوارێ لەبۆ لای بازاڕی (سیلکێ). دوازدە شەو و دوازدە ڕۆژان بەڕێوە بوون)) (عەزیز شارۆخ، ٢٠٠٢، ٢٩). لە هەردوو دەقەکەدا ئەوە خراوەتە ڕوو بە ئێوارە بە ڕێ کەوتوون و دوازدە شەو و دوازدە ڕۆژ بە ڕێوە بوون.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەکولینێن کوردی

٥. **پێشوازیی حسێن ئاغای تورکان:** دوای ئەوەی دەگەنە لای حسێن ئاغای تورکان و حسێن ئاغا لە کۆشکەکەیەوە لێیان دەیانبینێت، وەك لە دەقەکەی (تاریق جامباز)دا هاتووە: ((وەکی حوسێناغایە، قوماندارێ ترکان دەرکێ دیوەخانێ چاو وە سێوێ کەت دین لەسەری نەما، ئەشقی سێوێ بوو، عوسێنی گازی ڕەشیدێ کوڕێ خۆی کر، ئەیگۆ ڕەشید کوڕم تەماشا بکە مێوانەکن هاتیە چ سێوێ خانێیە. ئەو سێوە لەو مێوانەی خەسارە)) (تاریق جامباز، ١٩٨٣، ١٠).

هەمان وێنە لە دەقەکەی دیکەشدا هاتووە ((حوسێن ئاغا لە سەرێ، لە قەسر و دیوەخانێرا دەنوڕێ ئەوە محەمەد هاتووە سێوەخانی پێیە. دەگەڵ چاوی بە سێوەخان دەکەوت عاشقی سێوەخان بوو. کوڕێکی هەبوو نێوی ڕەشید بوو، دەیگوت ڕەشید بڕۆ میوانان بەئەدەب دابەزێنە، نازانی محەمەد هاتووە؟ ئەمما ئەمن سێوەخانی بە قابیلی محەمەد نابینم، بڕۆ دای بەزێنە)) (عەزیز شاڕوخ، ٢٠٠٢، ٢٩). لە هەردوو دەقەکەدا حسێن ئاغا، کە سێوەخان و محەمەد دەبینێت، ڕەشیدی کوڕی بۆ پێشوازییان دەنێرێت. هەر کە چاوی بە سێوەخان دەکەوێت عاشقی دەبێتو بە شایستەی خۆی دەزانێت.

٦. **دەستبەسەرکردنی محەمەد:** کە حسێن ئاغا عاشقی سێوەخان دەبێت، پیاوەکانی حسێن ئاغا خۆیان لە محەمەد نزیک دەکەنەوە و دەستبەسەری دەکەن، بۆیە لە دەقەکەی (تاریق جامباز)دا هاتووە: ((هەر کەس بەدزی خۆ لە محەمەدی کەن، دەستانی لێ گرێدەن بە کندری، پێیانی لێ قەید و سندم بکەن، محەمەدی لۆ من بە سێ خولاما برند کەن، بیهاوێنە حەپس و زیندانا سێلتێ سێوێ لۆ من لێ بسێنن لەوی خەسارە)) (تاریق جامباز، ١٩٨٣، ١٠_١١).

لە درێژەی ئەم دەقەدا هاتووە ناوی پیاوەکانی حسێن ئاغای تورکان هاتووە: ((گازی هەر سێ خورامێ بابێ خۆ کردن، خورامێ وا چی بوون؟ چی نەبوون؟

مووسایی فاتمێ، عەلیێ خارندێ، ئەحمەدێ ڕۆمی بوو)) (تاریق جامباز، ١٩٨٣، ١١).

هەروەها لەو دەقەدا باس لەوە دەکات پیاوەکانی حسێن ئاغا داوا لە محەمەد دەکەن تفەنگ و ڕەختەکەی لای ئەوان دابنێت وەك لە دەقەکە باس کراوە ((دەبی تفەنگ و سیلاعێ خۆ تەسمیل بکەن هەنگینێ کەرەم بکەن لۆ دانیشتنێ و محەمەد نەیزانی لێی لەبەر فێرن

دەستی هاویشتە هەردوو ڕەختێ ئەڵەمانێ،لە پشتی خۆ وەکردن تەسمیلی دەستی ڕەشیدی کردن)) (تاریق جامباز، ١٩٨٣، ١٢).

لەبارەی دەقەکەی دیکە ئەوە ئەو دیمەنە بەم جۆرە هاتووە: ((چوار پیاو هاتن خۆیان لە محەمەدی زی کرد. محەمەدیان بە چوار دەستان بڵیند کرد، فەوری دەستی محەمەدیان گرێ دەدان بە کەندری، لاقیان سندم کردینە، دەیان بردە تەویلەی ولاغان دەرگایان لەسەر گاوك دەدا)) (عەزیز شاڕوخ، ٢٠٠٢، ٢٩). دەبینین لە دەقی دووەمدا باسی چوار پیاوی حسێن ئاغا دەکات و وەك دەقی

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

پێشووش ناویان نەهاتووە، هەروەها ئەوەش باس نەکراوە پیاوەکانی حسێن ئاغا داوای چەك و ڕەخت لە محەمەد بکەن.

٧. **تکاکردنی سێوەخان بۆ بەردانی محەمەد**:دوای محەمەد دەستبەسەر دەکەن و سێوەخان بە ڕاکێشان دەبەن بۆ لای حسێن ئاغا و لە دەقەکەی (تاریق جامباز) ئەو دیمەنە بەم جۆرە پیشان دراوە: ((بووە هات و هاواری سێویٚ لەناو دەستیٚ خوراما هەموو بازنیٚ زەندیٚ سێویٚ شکاند هەنووی خورام ڕابکێشن، سەروکراویٚ زێڕ لەسەریٚ سێویٚ کەتنە بن دەست و پێی خوراما هەندیٚ ڕابکێشن)) (تاریق جامباز، ١٩٨٣، ١٥).

ئەم دیمەنە لە دەقەکەی دیکەدا نییە. سێوەخان بۆ بەردانی محەمەد زۆر تکا لە حسێن ئاغا دەکاتوەك لە دەقەکەی (تاریق جامباز)دا ئەوە خراوەتە ڕوو، کە ((سێویٚ دگۆ: عوسێناغا با خاتری خودیٚ بی، لیٚ لیٚ لیٚ و نزانی محەمەدیٚ خۆم لەناو سەد محەمەدا لۆ دریٚ خۆ لیٚ گرتیە دەرباز کردییە و محەمەدیٚ من تاقانیٚ دوو دایکا، برایێ چار خوشکانە، حەفت سارانی ڕێنجبەریٚ بابی من کردییە)) (تاریق جامباز، ١٩٨٣، ١٦). هەمان دیمەن لە دەقەکەی دیکەدا هاتووە کە تێیدا هاتووە: ((نازانی ئەمە لە دووی قۆناخ و مەنسووریەتی تۆ هاتووینە. حەوت سالآن محەمەد کوڕیٚ تاقانەی دوو تاقە برا و چوار خوشکە، لە ولآتی غەریبیانە، حەوت سالآنی خزمەتی ماڵەبابی سێوەخانی کردییە)) (عەزیز شاڕوخ، ٢٠٠٢، ٢٩). لە دەقی دووەمدا دەبووایە بگوترابا تاقانەی دوو دایک نەك دوو برا. ئەم تکاکردن و داواکردنەی سێوەخان بیٚ سوود دەبیٚ و وەك لە دەقەکەی (تاریق جامباز)دا حسێن ئاغا دەڵێت: ((سێویٚ مەگرییٚ مەنارە و بیٚ فایدەیە و تە نزانی محەمەدیٚ تۆم وەکی ماسییٚ دەرمانخواردی لیٚ کر، کەتە بنیٚ بەحرا لۆت قورتار نابی و سێوە خان ئەتوو کەو و کەوبارِی کەتیە دەستیٚ من خەلاس نابی)) (تاریق جامباز، ١٩٨٣، ١٩). هەمان دیمەن لە دەقەکەی دیکەدا هاتووە: ((نازانی محەمەدی تۆم وەك ماسی دەرمانخوارد کردووە و کەوتووەتە بن و چۆم و ڕووباریٚ. تازە لەبۆ تۆ نابیٚ، ئەتۆ کوترێکی زەمانی وەدستم کەوتووی لە دەستی من خەلآست نابیٚ)) (عەزیز شاڕوخ، ٢٠٠٢، ٣٠). دوای ئەوە سێوەخان بە حسێن ئاغا دەڵێت تۆ دوو ژنت هەیە و ژنەکانت بۆ محەمەد تەلآق بدە و من بکە حەلآلی خۆت: ((سێوەخان ئەیگۆ: عوسێناغا ساعێبی دوو ژنانی, وەرە هەردوو ژنی خۆت ,هەردوو ژنی خۆت لۆ کوڕیٚ مامیٚ تەراق دە, پێشکێش محەمەدیٚ من بکە،هەنگێنیٚ سێو با توو بکەم حەراری)) (تاریق جامباز، ١٩٨٣، ١٩_٢٠).

لە دەقەکەی دیکە بەم جۆرە هاتووە: ((مادام ناموست وا بی بێنە لە پێش چاوی من ژن و ناموسی خۆت لەبۆ محەمەد تەلاق بدە ئەوجار لە دوایە ئەمن بکە حەلآلی خۆت)) (عەزیز شاڕوخ، ٢٠٠٢، ٣٠).

لەم دەقەدا باسی دەکات کە حسێن ئاغا ژن بۆ محەمەد تەلآق بدا و ئاماژە بەوە ناکات حسێن ئاغا دوو ژنی هەیە.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

٨. **كوشتنى محەمەد:**حسێن ئاغا بەو قسەیەى سێوەخان زۆر توورە دەبێت. لە دەقەكەى (تاریق جامباز)دا ئەوە هاتووە كە ((وەكى سێوێ قسێ خۆى گوتە عوسێناغاى، عوسێنێ دین ل سەرێ نەما و، نە بەخت ما نە ویژدان ما، گازى ڕەشیدێ كوڕێ خۆى كر)) (تاریق جامباز، ١٩٨٣، ٢١).

لە دەقەكەى دیكەدا هەمان دیمەن پات بووەتەوە: ((ئەو جار كە ئەو قسەى حوسێن ئاغا دەگوت دین لەكن حوسێن ئاغاى نەما. بانگى ڕەشیدى كوڕى دەكرد و دەیگوت وەرە ڕەشید تەگبیرێ لە محەمەد و سێوەخانى بكە)) (عەزیز شاڕوخ، ٢٠٠٢، ٣٠). حسێن ئاغا داوا لە ڕەشیدى كوڕى دەكات محەمەد بكوژێت، چونكە بەمە نەبێت ناتوانێت بە سێوەخان بگات. بۆیە لە دەقەكەى (تاریق جامباز)دا هاتووە، كە ((كوڕێ من هەتا سێو بزانى محەمەدێ وى مایە ب حارێ من قایل نابى، دێ ڕا بە دەستێ خۆ باوێ خەنجەرێ، هەرووە ناو حەپس و زیندانا سیلتێ و،محەمەدى دەست لێ بەسترانە پێ لێ قەید و سندم كراینە. ,جووتێ خەنجەرا لۆ من بدە سینگ و سەدمێ محەمەدێ,جلكێ بە خوین لۆ سێوێ بینە)) (تاریق جامباز، ١٩٨٣، ٢١).

لە دەقەكەى دیكەش هەمان دیمەن پات بووەتەوە: ((هەتا سێوەخان محەمەدى شك بەرێ لووت بە مندا ناهێنى بە من قایل نابێ. دەیگوت باوكى من تەگبیرى تۆ چییە؟ دەیگوت محەمەدى دەركەى لەسەر گاڵە و گرێ دراون دوو دەستى بەستراون بە كەندرى، لاقى سندم كرانە، هەڕۆ خەنجەرى ڕووتم بۆ لە دەستى بگرە محەمەدى لە تەویلەى ولاغاندا دەرگاى لەسەر گاڵە و گرێ دراون هەڕۆ جووتێ خەنجەرانم بۆ لە سینگ و سەدەفى محەمەدى بدە... ئەو جار جلكى دەخوێناوى محەمەدى بۆ سێوەخان بێنە)) (عەزیز شاڕوخ، ٢٠٠٢، ٣٠).

كە ڕەشید بە خەنجەرى ڕووتەوە دەچێتە لاى محەمەد، وا دەزانێت بۆ بەردانى هاتووە، بەڵام ڕەشید ئاماژە بەوە دەدات بۆ كوشتنى هاتەوە: ((ڕەشیدى دگۆ: محەمەدا ئەمرێ بابێ منە دەرباز نابى، حیزرایلێ ڕۆحێ توومە و خەلاس نابى،سێویێ بابێ منە و لۆ توو نابى)) (تاریق جامباز، ١٩٨٣، ٢٤).

لە دەقەكەى دیكەشدا ئەوە هاتووە، كە ((ڕەشید دەیگۆت: نازانى ئەمن ئیزرائیلى قەبزى ئەڕواحى توووم، ئێستا لێرە ئەتۆ دەكوژم، خەنجەرم بۆیە لە دەستى خۆ گرتووە)) (عەزیز شاڕوخ، ٢٠٠٢، ٣١). وەك دەبینین هەمان دیمەن لە هەردوو دەقەكەدا پات بووەتەوە، بەڵام لە دەقەكەى (تاریق جامباز)دا ئەوە هاتووە، محەمەد داوا دەكات لە ڕەشید دەكات بەو جۆرە نەیكوژێت، بەڵكوو دەڵێت: ((ڕەشید مادام هەر ئەمكوژى بە نامەردیم مەكوژە ، وەكى مێردانم بكوژە ب ڕەزیلیم مەكوژە دەستێ من وەكە لە كندرى پێى من وەكە لە قەید و سندمێرا)) (تاریق جامباز، ١٩٨٣، ٢٤). ئەمە لە دەقەكەى دیكەدا نییە.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرى زاخۆ بۆ ڤەكۆلینێن كوردى

٩. كوشتنی حسێن ئاغا و ڕەشیدی كوڕی و خۆكوشتنی سێوەخان:دوای ئەوەی ڕەشید بە خەنجەر محەمەد دەكوژێت و جلكە خوێناوییەكەی بۆ سێوەخان دەهێنێت تا بە كوشتنی محەمەد بزانێت وەك لە دەقەكەی (تاریق جامباز)دا هاتووە: ((وەكی سێویّ ئاوڕیّ خۆ داوە جلكیّ كوڕیّ مامیّ خۆی ل دەستیّ ڕەشیدیّ خوینا ڕەشی لیّ دیّ و سێویّ دەست كردە گریانیّ)) (تاریق جامباز، ١٩٨٣، ٢٦_٢٧). هەمان وێنە لە دەقەكەی (عەزیز شاڕوخ)یشدا هاتووە: ((ئەگەر سێوەخان جلكی لە دەستی ڕەشیدی وەردەگرت لەسەر دەستی خۆی دادەنان، هەموو كەلێن كردبوون بە خەنجەران)) (عەزیز شاڕوخ، ٢٠٠٢، ٣٢). سێوەخان بۆی دەردەكەوێت محەمەدیان كوشتووە و بۆ ئەوەی نەكەوێتە ژێر دەستی حسێن ئاغا بڕیار دەدات خۆی لە سەربانی كۆشكی حسێن ئاغاوە فڕێ بدات و خۆی بكوژێت. لە دەقەكەی (تاریق جامباز) هاتووە ((سێویّ مار خرابۆ گوتی: باشە بچمە بانیّ قەسریّ،سەبانا سێلتیّ خۆ فڕە بدەم خۆ لە دەستیّ عوسێناغای دەرباز كەم)) (تاریق جامباز، ١٩٨٣، ٣١).

لە دەقەكەی (عەزیز شاڕۆخ)دا ئەوە هاتووە، كە ((تازە ئەمن هەر چەندی دەكەم لە دەستی توركان دەرباز نابم مەسڵەحەتم وایە لەسەر قەسری دیوەخانیّ ئاغای خۆم فڕیّ بدەم، خۆم بكوژم با وەدەستی توركان نەكەوم)) (عەزیز شاڕوخ، ٢٠٠٢، ٣٢).

سێوەخان كە دەیەوێت خۆی فڕیّ بدات، كەش هاوین دەبێت و دەبینێت حسێن ئاغا دەمانچەی لە ژێر سەری داناوە ئەویش بە پێدزە دەچێت بۆ جێخەوەكەی حسێن ئاغا، وەك لەو دەقەی (تاریق جامباز)دا ئەوە هاتووە: ((سێویّ دەریّ دەڤانچیّ سووڕاندیّ، جوتیّ گوللانی دا ئو لە جامیّ سەریّ عوسێناغای پڕژاندی دەناو لیف و دۆشەكا و جامیّ سەریّ عوسێناغای پڕژان)) (تاریق جامباز، ١٩٨٣، ٣٣). لە دەقەكەی دیكە هەمان وێنە پات كراوەتەوە☹(دەمانچەی لە بن سەری حسێن ئاغای دەكرد، ناوی خودا و ڕەسوڵانی هێنا، دەركەی دەمانچەی سووڕاند و دوو دەمانچەی دەدا لە سەری حوسێن ئاغای. ئەو حسێن ئاغای لەناو دۆشەگ و بالیفاندا دەكوشت)) (عەزیز شاڕوخ، ٢٠٠٢، ٣٢).

ڕەشید بە ئاگا دێت و دەیەوێت سێوەخان بكوژێت، سێوەخان ڕەشید فریو دەدات، وەك لە دەقەكەی (تاریق جامباز)دا هاتووە: ((سێویّ گۆ: ڕەشۆ مەمكوژە، بە بابیّ توو سەرگران بووم، پاشی محەمەدی، قابیلی توومە لە خۆم حەرار كە)) (تاریق جامباز، ١٩٨٣، ٣٤) و هەروەها لە دەقەكەی (عەزیز شاڕوخ)یشدا هاتووە سێوەخان بە ڕەشید دەڵێت: ((ڕەشید نازانیئەمن بە باوكی تو سەرگرانم، قابیلی نیم و نابم)) (عەزیز شاڕوخ، ٢٠٠٢، ٣٢). سێوەخان دوو گوللە لە ڕەشیدیش دەدات و ئەویش دەكوژێت. سێوەخان ئەوە دەزانێت ناتوانێت لە پیاوەكانی حسێن ئاغا دەرباز بێت بۆیە وەك خۆی دەڵێت: ((تازەش دەرباز نابم لەبە حوكمیّ عەشیرەتیّ عوسێن قوماندارێ تركا و ئێجا پاشی محەمەدی حەیفە ڕیوی بێنە جیّ دەستی شێرا مایِن بێنە سە ئاخوڕی كحێلا و حەیف

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكۆلینێن كوردی

جارەکی دی سێو بمینێلەسەر حەیاتا وێ دنیایێ دەچ مار و مێرداو. سێوێ هەردوو چاوێ خۆی قووچاندن و برام جۆتێ گوللانیشی دا لە بەینی حەردوو مەمکێ خۆ دا)) (تاریق جامباز، ١٩٨٣، ٣٦_٣٧).

لە دەقەکەی (عەزیز شارۆخ)یشدا ئەوە هاتووە: ((لەو دونیایەدا ڕێوی بێ لە جێی شێران، گۆڵە بارگین بێتە سەر ئاخوڕی کەحێلان، دەستی هەتیوچە و بێ نامووسان بێتە نێو باخەڵانم لەبۆ شەمامەگرتنێ. جا ئەو جار دەمانچەی هەڵدەکێشا و دوو دەمانچەی لە زاری سەری خۆی دا)) (عەزیز شارۆخ، ٢٠٠٢، ٣٢_٣٣). لە دەقی یەکەمدا سێوەخان گوللە لە سنگی خۆی دەدات، بەڵام لە دەقەکەی دووەمدا گوللە لە زاری دەدات. لە دەقی یەکەمدا سێوەخان نامرێت، بەڵام لە دەقی دووەمدا سێوە خان دەمرێت.

١٠. **هاتنەوەی ئەحمەدی پەریخانێ و کوشتنی پیاوانی حسێن ئاغا:** دەقەکەی (عەزیز شارۆخ) بە خۆکوشتنی سێوەخان کۆتایی دێت، بەڵام دەقەکەی (تاریق جامباز) بە ئەوەندە کۆتایی نایەت، بەڵکوو لە کاتی خۆکوشتنی سێوەخان، ئەحمەدی کوڕە بچووکی حسێن ئاغا لە بازرگانیی کوتاڵ دێتەوە و تەرمی باوك و ڕەشیدی زڕبرای دەبینێت و دایکی هەموو ڕووداوەکەی بۆ دەگێڕێتەوە، کە چۆن باوکی و زڕبراکەی ستەمیان لە میوانەکانیان کردووە، بۆیە بڕیار دەدات دەست و پێی باوك و زڕ براکەی ببەستێتەوە و فڕێیان دەداتە دەریاوە و وەك لە دەقەکەدا هاتووە: ((باب و برایێ خۆ گرێدان کێشانی هاویتنیە بەحرێ وانێ)) (تاریق جامباز، ١٩٨٣، ٤١). پاشان دەچێتە لای سێوەخان، کە هێشتا گیانی تێدا و دوا هەناسەکانی ژیانی دەدات و هەڵیدەگرێت و دەیباتە لای تەرمی محەمەد و لەوێ گیانی دەردەچێت. ئەحمەد لە دایکی دەپرسێت کێ هاوکاریی باوك و زڕبراکەی کردووە لە کوشتنی ئەو سێوەخان و محەمەد، دایکیشی ناوی هەرسێ بەردەست و پیاوی حسێن ئاغا دەدات و وەك لە دەقەکەدا هاتووە ئەحمەد ((گازی هەر سێ خوارمێ بابێ خۆ وەکردن دەرکێ قەسر و قەراتێرا گرێدان دەست ئاوێشتە لوولێ ئەلەمانێ و هەر سە خوارمێ بابێ بەوێ هێوارێ ئای کرنە نیشانێ کارخانە لەباتی خوینێ محەممەد و سێوێ)) (تاریق جامباز، ١٩٨٣، ٤٦).
ئەحمەد ئەو سێ خزمەتکارە لە جیاتی سێوەخان و محەمەد کوشت.

بەشی دووەم: ڕەنگدانەوەی (سێوەخان) لە شیعری هەردوو شاعیردا:

ئەدەبی فۆلکلۆر بە هەموو بەشەکانییەوە کاریگەریی بەسەر شاعیرانی قۆناغە جیاوازییەکانی ئەدەبی کوردییەوە هەبووە. لە شیعری کۆنەوە تا شیعری هاوچەرخ کەم تا زۆر فۆلکلۆر بووەتە سەرچاوەی داهێنان و داڕشتنی شیعری بەرز بەپێز و بەتایبەتی زۆربەی شاعیران

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەکولینێن کوردی

سوودیان لە ناواخن و ناوەڕۆکی ئەدەبی فۆلکلۆر وەرگرتووە. ڕەنگدانەوەی ئەدەبی فۆلکلۆر لە شیعری هاوچەرخ بە چەند شێوەیەك بووە، لەوانە سوودوەرگرتن لە بابەتە فۆلکلۆرییەکان و بەکارهێنیان وەك ڕەمز یان تەرخانکردنی تەواوی شیعرێك بۆ بەیت یان داستان یان بابەتێکی فۆلکلۆری یاخود سوودوەرگرتن لە بابەتێکی فۆلکلۆری و تەوزیفکردنی لە بەشێکی شیعرێکدا و ...هتد.

ئەنوەر قادر محەمەد و ڕەفیق سابیر وەك دوو شاعیری هاوچەرخ سوودیان لە بابەتە فۆلکلۆرییەکان وەرگرتووە و لە دووتوێی شیعرەکانیان سەرکەوتووانە مامەڵەیان لەگەڵدا کردوون. بۆ نموونە ئەنوەر قادر محەمەد کەڵکی لە داستانی فۆلکلۆریی (شیرین و فەرهاد) وەرگرتووە و لە شیعرێکدا بە ناوی (وەرزی سەرهەڵدانی فەرهاد) تەوزیفی کردووە و دەڵێت:

فەرهاد!... فەرهاد!

قوڵنگەکەت بوەشێنە

لە دڵی ڕەقی بێسووتا

بۆ شارێکی برسی و تینوو

ئاو دەربێنە.. گوڵ بڕوێنە (ئەنوەر قادر محەمەد، ٢٠١٨، ٢٤).

ڕەفیق سابیر لە شیعری (وەرزی سەهۆڵبەندان) سوودی لە چەمکی (کوولەی ڕۆح) وەرگرتووە، کە چەمکێکی ئەفسانەییە و شاعیر دەڵێت:

ئەوە کوولەکەی ڕۆحەکەم بیشکێنە (ڕەفیق سابیر، ٢٠١٤، ٥٩٢)

سەبارەت بە ڕەنگدانەوەی بەسەرهاتی (سێوەخان) لە شیعری ئەو دوو شاعیردا دەکرێت لە چەند لایەنێکەوە ئەو ڕەنگدانەوەیە پیشان بدەین:

١. **ئاماژەدان بە سەرچاوە فۆلکلۆرییەکە:** ڕەفیق سابیر لە شیعری (وەرزی سەهۆڵبەندان) ئاماژەی بەوە کردووە، کە سوودی لە بەسەرهاتی فۆلکلۆریی (سێوەخان) وەرگرتووە

بۆ کوێت بەرم سێوەخانێ؟

ئەم ڕۆژگارە

(نە جێی فیرارانە

نە جێی ژنهەڵگرانە

نە جێی خۆشمێرانە) (ڕەفیق سابیر، ٢٠١٤، ٥٩١)

ئەم ئاماژە پێدانەش لە دیوانی ئەنوەر قادر محەمەدیشدا هاتووە وەك خۆی دەڵێت: ((بێگومان بۆ تاقیکردنەوەیەکی تازە سوودم لە داستانە فۆلکلۆرییەکەی "محەمەد و سێوێ" وەرگرتووە)) (ئەنوەر قادر محەمەد، ٢٠١٨، ٢٩٧).

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکولینێن کوردی

٢. **ناساندن و وەسفی سێوەخان:** ئەنوەر قادر محەمەد شیعرێکی درێژی بەناوی (داستانی ئەڤینی سێوەخان) تەرخان کردووە بۆ باسکردن و گێڕانەوەی سەرهاتی سێوەخان و محەمەد. لە سەرەتای شیعرەکە ئەنوەر قادر محەمەد دەڵێت:

دێیەك چ دێ؟!

دێی قەد چیای کوردستان بوو!

لەم دێیەدا کچێک هەبوو،

لە ئاست جوانی و ژیریی ئەودا،

زمان لاڵ بوو،

سێوەخان چی! هەر تەنیا خۆی سێوە خان بوو،

مێوژی ڕەش لە سای گەردنیەوە دیار بوو(ئەنوەر قادر محەمەد، ٢٠١٨، ١٨٤)

شاعیر لەم دێڕانەدا وەسفی سێوەخانمان بۆ دەکات، بەوەی کچە گوندییەکی کوردستانە، کچێکی ژیر و جوانە. بەم چەشنە سێوەخانمان پێ دەناسێنێت.

ئەم جۆرە ناساندن و وەسفکردنە لای ڕەفیق سابیر بەرچاو ناکەوێت.

٣. **سێوەخان و ئامۆزاکەی:** ئەنوەر قادر محەمەد ئاماژە بەوە دەدات سێوەخان و ئامۆزاکەی یەکیان زۆر خۆش ویستووە سێوەخان زۆر زوو بە تاڵان،

دڵی ئامۆزاکەی فڕاند،

عەشقی سێوێ و جوامێر بوو بووە،

ڕازی کۆڕ و گوێ ئاگردان (ئەنوەر قادر محەمەد، ٢٠١٨، ١٨٤).

لەم دێڕانە جگە لەوەی شاعیر پەیوەندیی خزمایەتیی نێوان ئەو دوو دڵدارە دەخاتە ڕوو، شاعیر ناوی محەمەدی کردووەتە جوامێر، تا کەشێکی کوردییانە بە ئەوینی نێوان دوو دڵدارە ببەخشێت.

ئەم جۆرە مامەڵەکردنە شیعرییانە لای ڕەفیق سابیر نابینرێت.

٤. **حەوت ساڵ خزمەتکاری و نەدانی سێوەخان بە ئامۆزاکەی:** شاعیر باسی ئەو ماوەیە دەکات، کە جوامێر کاری بۆ باوکی سێوەخان کردووە.

جوامێر حەوت ساڵی ڕەبەقی شوانکارەیی تەواو دەکا و

مامە دەچێتە کەلی شەیتان و نایەتە خوار،

دەستی سێوێی ناداتە دەست (ئەنوەر قادر محەمەد، ٢٠١٨، ١٨٥)

لێرەدا شاعیر پشتی بە بەسەرهاتە فۆلکلۆرییەکە بەستووە، بەڵام حەوت ساڵ ڕەنجبەری کردووەتە حەوت ساڵ شوانی.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

٥. **كاتی سەرهەڵگرتنی دوو دڵدارەكە:** ئەنوەر قادر محەمەد باسی ئەو كاتە دەكاتە ئەو دوو دڵدارە سەر هەڵدەگرن و دەڕۆن

شەو درەنگیێ، كە گوند لە باوەشی خاكدا دەنویێ،
جوامێر چووە لای سێوەخان،
گرتیە ئامێز، باڵای توند لە باڵای ئاڵاند،
هاواری دەكرد، دەیناڵاند...
هۆ سێوە خان!
گوڵەكەی تەڕبووی بەر باران،
بۆت دەبم بە تیشكی هەتاو،
گیانت گەرم دادەهێنم،
سەیری، سەیری پەنجەی من كە!
ئاوا دەڕۆین! (ئەنوەر قادر محەمەد، ٢٠١٨، ١٨٩)

ڕەفیق سابیریش لەو بارەیەوە دەڵێت:

سێوەخانیێ!
ئەم شەو لە گەردوونی چاوتا لەنگەر دەگرم
هاتووم لە ماچانت بگرم
سێوەخانیێ!
ئەم شەو بروسكە زین دەكەم
هەڵت دەگرم. (ڕەفیق سابیر، ٢٠١٤، ٥٨٨)

شاعیر خۆی خسووەتە جێگەی دڵدارەكەی سێوەخان و خودییانە باسی ئەو ئەوینە دەكات و بەردەوام دەبێت

بۆ كوێت بەرم سێوەخانیێ؟
بە شەوی باوبۆرانیێ
ناگەمە كوردستانیێ. (ڕەفیق سابیر، ٢٠١٤، ٥٨٩).

٦. **چوونە لای حسێن ئاغای توركان:** ئەنوەر قادر محەمەد باسی چوونی ئەو دڵدارە دەكات بۆ لای حسێن ئاغای توركان و لەسەر زاری سێوەخانەوە دەڵێت:

ناچارییە.. بێكەسییە...
دەڕۆین بۆ لای حسەین ئاغا،

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەكۆلینێن كوردی

_ جوامێرەکەم حسەین ئاغا مارێکە و هیچ کەس ناناسێ،

منی بینی، بڵێسەکەی زمانی پیسی

ئارەزووی ڕەش و گلاّوی دەردەهێنێ!   (ئەنوەر قادر محەمەد، ٢٠١٨، ١٨٩)

باسکردنی حسێن ئاغای تورکان لە شیعری ڕەفیق سابیر نەهاتووە.

٧. **وەسفی ڕێگەی چوونە لای حسێن:** ئەنوەر قادر محەمەد لە وەسفی ئەو ڕێگەیەدا دەڵێت:

سێوەخانم، گیانی گیانم!

هەزار کێوی سەخت و سەرکەش،

دەیان ڕووباری بێ بوار،

لە ڕێمانە و ماڵی دوورە،

ڕێ تەندراوی هەزار دوژمن و سنوورە..   (ئەنوەر قادر محەمەد، ٢٠١٨، ١٩٠)

ڕەفیق سابیر لەو لایەنەوە دەڵێت:

_ دوو دڵداری بێ وڵات

چەپەری چەقۆ دەبڕن

دوو دڵداری یاخی و لات

لاوکی مەحاڵ دەچڕن   (ڕەفیق سابیر، ٢٠١٤، ٥٩٠).

٨. **وەرگرتنی تفەنگ لە دڵدارەکەی سێوەخان و دەستبەسەرکردنی:** ئەنوەر قادر محەمەد باسی ئەوە دەکات، کە پیاوانی حسێن ئاغا تفەنگ لە دڵدارەکەی سێوەخان وەردەگرن

نۆکەرانی حسەین ئاغا!..

بە زمانی شیرینی وەك هەنگوینەوە،

بە ڕێزێکی سەنگەینەوە،

تفەنگەکەت، میوان دەبێ چەك و ڕەزنی،

بکاتە بارمتە لامان!   (ئەنوەر قادر محەمەد، ٢٠١٨، ١٩٢)

ئەم لایەنە لە شیعری ڕەفیق سابیر دا نییە.

یەکسەر هەموو هەڵمەتیان بردە سەر گرتیان

توورپان تاریی زیندان   (ئەنوەر قادر محەمەد، ٢٠١٨، ١٩٤).

٩. **کوشتنی دڵدارەکەی سێوەخان و سێوەخان:** ئەنوەر قادر محەمەد بەم جۆرە باسی ئەو کوشتنە دەکات

ئاغای تورکان، کەوتە فێڵ و پیلان دانان،

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

لەگەڵ دوو سێ خزمەتکاردا،
کوڕەکەی نارده ناو زیندان،
بە دەست و پێی بەستراوەوە،
جوامێریان دایە بەر نووکی تیژی خەنجەر،
کراسی لە خوێن خلْتانیان،
هێنایەوە بۆ سێوەخان (ئەنوەر قادر محەمەد، ٢٠١٨، ١٩٢)

ڕەفیق سابیر دەڵێت:
سەرداری ڕوحە شێتەکەم
بۆ کوێت بەرم؟
ئەو کەرنەڤاڵی کوشتنە
بۆ ئێمەیە؟

١٠. **هاتنەوەی ئەحمەدی پەریخانێ**:ئەحمەدی کوڕی حسێن بەسەر ئەو ڕووداوەدا دێتەوە و ئەنوەر قادر محەمەد دەڵێت:
ئەحەی کوڕی حسەین ئاغا،
کە لە سەفەر گەڕایەوە،
سەری لە ئاستی کارەساتی، خوێنی باوکی،
ڕەشەی برای، داستانی سێویٚ و جوامێردا،
کاس و وڕ بوو، پەشۆکا بوو
تەوارەی شانازیی باوکت با نەمێنێ و
فڕێی دەرە گۆلی "وان"ێ (ئەنوەر قادر محەمەد، ٢٠١٨، ١٩٨)

ئەم خاڵەش لای ڕەفیق سابیر نابینرێت.

ئەنجام:

١. ئەو دوو دەقە فۆلکلۆرییەی لەم توێژینەوەدا تیشکی خراوەتە سەر لێی توێژراوەتەوە، لە بنەڕەتدا بە دەنگ و لە هێڵە گشتییەکانیاندا هاوشێوەن و لە هەندێک وردەکاریی کەمدا جیاوازیی لەنێوانیاندا هەیە.
٢. هەردوو شاعیر سوودیان لەو بەسەرهاتە فۆلکلۆرییە وەرگرتووە و ئاماژەی پێ داوە.

٣. ئەنوەر قادر شیعرێکی درێژی بۆ ئەو بەسەرهاتە فۆلکلۆرییە تەرخان کردووە، هەرچی ڕەفیق سابیر لە چەند کۆپلەیەکی شیعری وەرزی سەهۆڵبەندان ئەو بەسەرهاتە فۆلکلۆرییەی تەوزیف کردووە.

٤. ئەنوەر قادر بەگشتی بەسەرهاتەکەی لە قاڵبی شیعردا دارشتووەتەوە، هەندێک گۆڕانکاریی بەسەر بەسەرهاتەکەدا هێناوە، لەوانە ناوی دڵدارەکەی سیوەخانی لە محەمەدەوە کردووەتەوە جوامێر، بەڵام ڕەفیق چەند دیمەنێکی ئەو بەسەرهاتەی پیشان داوە و بە شێوەیەکی خودی گوزارشتی لێ کردووە.

٥. ئەو گێڕانەوە شیعرییەی ئەنوەر قادر محەمەد لەگەڵ بەسەرهاتە فۆلکلۆرییەکە هاوتەریبە و لە هێڵە گشتییەکان و ناوەکانی (سیوەخان، حسێن ئاغا، ئەحمەدی کوڕی حسێن ئاغا...هتد) وەك بەسەرهاتە فۆلکلۆرییەکەیە.

سەرچاوەکان:

١. ئەنوەر قادر محەمەد (٢٠١٨)، زریان و زایەڵە و زنار و نسار، چاپخانەی ئەندێشە، سلێمانی

٢. تاریق جامباز (١٩٨٣)، محەمەد و سیوێ و سورمێ خان و قورشیدێ چاو بە خار، بەغدا

٣. ڕەفیق سابیر (٢٠١٤)، دیوانی ڕەفیق سابیر، چاپخانەی تاران

٤. شوکریە ڕەسول (٢٠٠٥)، حیکایەتی فۆلکلۆریی گیانداران، سلێمانی

٥. عەزیز شاڕوخ (٢٠٠٢)، چیرۆکی و بەیتی کوردی،چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە، هەولێر

الإنعكاس الواقعة (سيوةخان) في الشعر الكوردي المعاصر_اشعار انور قادر محمد و رفيق صابر نموذجا

الملخص:

هذا البحث الموسوم ب (الإنعكاس الواقعة (سيوةخان) في الشعر الكوردي المعاصر_اشعار انور قادر محمد و رفيق صابر نموذجا)يتكون من المقدمة و فصلين و نتائج البحث و قائمة المصادر.

حاول الباحث في الفصل الأول لهذا البحث أن يتقارن بين نصان فلكلوران في نقاط العديدة، نص الاول المنشور لكاتب (طارق جمباز) و نص الاخرى المنشور لكاتب (عزيز شاروخ) هذان نصان كان أساسا متينا لإنعكاس الواقعة في شعر الشاعران (انور قادر محمد و رفيق صابر). بعد ذلك تسلطنا ضوء على نقاط المتشابهة والاختلاف بين نصين.

في الفصل الثاني بحثنا على كيفية ومدى الإنعكاس الواقعة (سيوةخان) في شعر الشاعرين و تناولنا هذة مسألة بدلائل الشعرية، مع بيان الاختلاف الشاعران في توظيف تلك الواقعة في اشعارهما.

وفي اخر البحث شيرنا الى أهم نتائج البحث التي حصلنا عليه خلال هذا البحث و بعد ذلك يأتي قائمة المصادر.

الكلمات الدالة: *سيوةخان، الشعر المعاصر، انور قادر محمد، رفيق صابر.*

The Reflection of the Incident (Sewakhan) in Contemporary Kurdish Poetry_ the Poetry of Anwar Qadir Muhammad and RafeeqSabir as an example

Abstract:

This research is entitled (The Reflection of the Incident (Sewakhan) in Contemporary Kurdish Poetry_ the Poetry of Anwar Qadir Muhammad and RafeeqSabir as an example) consists of an introduction, two parts, results and a list of sources.

In the first part of this research, the researcher tried to compare two folklore texts on several points, the first published text by (Tariq Jambaz) and (Aziz Shahrukh). Then we shed light on the similarities and difference between the two texts. In the second part, we discussed the way and extent of the reflection of the incident (Sewakhan) in the poetry of the two poets

At the end of the research, we referred to the most important results of the research, and after come the list of sources.

Keywords: *Sewakhan, Contemporary Poetry, Anwar Qadir Muhammad, Rafeeq Sabir.*